

Данашње ново гуслање и певање пак, којем се ауторка обраћа на крају књиге, представља урушавање чудесне грађевине класичног певања и оглашава његово ишчезавање. Новом певању припада оно што се данас погрешно назива постфолклором, и од класичног се разликује до непрепознавања. Оно је по свему пример урушавања вековних вредности, етичких, језичких и песничких. И оно припада другачијем поимању света чије су вредности измакнуте из колективног бића народа.

Ти тзв. постфолклорни облици, које ауторка помиње на крају књиге, по својој природи не припадају овој књизи. Зато их треба раздвојити и истраживати одвојено од класичних облика фолклора (да их не би контаминирали). Могуће је, међутим, да их ауторка, која се фокусира на јединствени „српски начин” певања кроз векове, уноси у своју причу како би показала њихову различитост, те да их на крају, како би показала разлике, намерно сучељава са „златним веком наше (усмене) књижевности”. И то би онда био њен скривени алиби.

Проф. др Зоја С. КАРАНОВИЋ

Професор Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду у пензији
zojakaranovic0@gmail.com

ПОБЕДА ВРЛИНЕ ЖИВОТ И ДЕЛО ДАРКА ТАНАСКОВИЋА

Милош Јевтић, *Хоризонти смисла: разговори са Дарком Танасковићем*,
Народно дело – Архив Војводине, Нови Сад 2025

Дијалошка књига *Хоризонти смисла* Милоша Јевтића, као и друга Јевтићева издања у форми интервјуа, доноси вишеструке добробити за српску културу у најширем смислу. Основни ниво вредности оваквих књига свакако лежи у чињеници да се читалац на темељан и исцрпан начин може јасније упознати са значајним личностима српског друштвеног простора, те може боље разумети друштвени ангажман датих личности. У складу с тим, читалац може и кориговати нека своја већ формирана мишљења на одређене теме, а самим тим и обогатити своје знање и поимање друштвеног поретка, па и света. А таква могућност доводи нас до наредног вредносног слоја Јевтићевих књига – он се креће изнад основног, логичког и чињеничког нивоа и тиче се духовне категорије читалачког простора.

Када је реч о *нагнутој* читалачког простора, књига *Хоризонти смисла* илустративно испуњава једну од својих примарних улога, а то је неговање комуникације, да би потом, у складу са тим задатком, дала

врло драгоцене описе и схватања стварности једног од највећих српских дипломата, академика Дарка Танасковића. Сам почетак књиге обилује постигнућима нашег професора и дипломате, који асоцирају на одликовања у једној плодној и, најблаже речено, узбудљивој професорској и дипломатској каријери. Иако је немогуће у потпуности сагледати сваки појединачни подвиг Јевтићевог саговорника у поменутој књизи, у овом приказу дотакнућемо се заједничких, суштинских и приоритетних области које читаоцу могу бити од практичне користи. Јер, поред импозантног професионалног остварења, када се погледа наличје континуирано одговорне службе академика Танасковића, приметне су драгоцене лекције за читаоца ове књиге. Уосталом, обраћајући се понекад читаоцу у другом лицу јединине, он показује да, иако званично пензионисан, и даље будно мотри на своју мисију и следи позиве који су му дати, будући да је дужност сваког друштвено одговорног човека да, и када *исцрпи своју судбину*, до краја носи своју улогу, којом се обogaћује и узвисује материјални свет.

Хоризонти смисла имају свој концепт који би се неформално могао поделити у неколико повезаних категорија. Једна спада у домен личног размишљања (попут тема везаних за технологију, вештачку интелигенцију, али и лични живот, при чему можемо пронаћи дирљива сведочанства о његовој супрузи Весни), затим категорија која се тиче његове професорске каријере (проблематика (не)уласка у САНУ, питање просвете, као и научног развоја), а онда и оне, читаоцу најчешће и најзанимљивије, које се тичу дипломатске мисије (круцијални подухват овде се тиче борбе за спречавање албанске иницијативе за пријем „Косова” у Унеско, али ништа мање није значајан ни подухват који се односи на покушај канонизације хрватског надбискупа Алојзија Степинца).

Из сваке од ових целина могу се извући јасни подаци о дешавањима која су, историјски гледано, од непроцењиве важности за српски народ. Одржавајући дипломатски тон и држање до краја, личност Дарка Танасковића у Јевтићевој књизи је на трагу врло важних поука којима би, као суштинским и неприметним голом оку, овом приликом требало дати посебну пажњу.

Разговор између аутора и саговорника безрезервно даје до знања да испуњавање дате нам животне мисије није нимало елегантан и пријатан задатак – али је задатак који морамо испунити. С тим у вези, Дарко Танасковић није имао готову намеру да се нађе у дипломатским круговима, али је процењено да би, захваљујући ономе што је знао из своје области културе и језика, „могао помоћи представљању земље у иностранству и заступању њених интереса”, чему се без питања одазвао, „јер је то био једини начин” на који би „у тим тешким и изазовним временима могао бити од користи заједници и свом народу” (38). То је значило шестомесечну агонију која се, према речима нашег дипломате, не може

никада заборавити. Описујући борбу од покретања албанске иницијативе до гласања на Генералној конференцији читалац ће закључити да су у том периоду пролазили најразличитији, скоро па и бизарни дани који су у дипломатском корпусу захтевали ни мање ни више него највеће способности једног човека унутар питања које се тицало не само једне нације него и општег даљег историјског тока српског народа, па следствено томе и културе у општем смислу.

Међутим, оно што се читаоцу такође разјашњава јесте и следеће: и поред почетног лутања и проналажења своје позиције у нечему што је веће од нас самих, вољом, чојством, јунаштвом или макар једним од та три може се остварити практично немогуће: „Не памтим да је на једном послу од највишег националног значаја остварена тако добра организација, функционално коришћење свим расположивим знањима и испољено толико иницијативности, инвентивности, посвећености и ентузијазма” (42). Иако је срећа, или можда Божја воља, незанемарљив фактор при сваком нашем подухвату, она ипак прати оне храбре, односно појединце од иницијативе и морала, што је важно и рационално спознати. Иницијатива, дакле, полази од појединца и читалац се у том погледу охрабрује и оснажује његовим увек свесно усмереним и одмереним тоном. У том погледу, читајући *Хоризонте смисла*, човек не осећа да је издвојен из фокуса дипломатске мисије.

Охрабривање појединца проналази се и у другим поменутиим словесима дијалога у Јевтићевој књизи. Тако у сегменту посвећеном српском језику и борби за његово очување читалац добија оштроумну, беспопштедну, али објективно конструктивну критику овог питања. С тим у вези, академик Танасковић истиче име академика Радомира Лукића, професора Правног факултета Универзитета у Београду, као човека који је водио прецизну и истрајну борбу за враћање достојанства ћирилице, неправедно осуђене као „примитивнијег” писма од латинице, што се често чуло и у лингвистичким круговима шездесетих година XX века. Наиме, истакао је да је академик Лукић проценио „неразумевање суштине ствари” и грчевито инсистирао на очувању једног од најважнијих српских обележја, будући да се увођењем равноправности латинице и ћирилице у Устав из 1963. године претило урушавањем третмана ћирилице, јер би се таквим поступком временом неминовно дошло до потискивања ћирилице.¹

¹ О датој теми и опасности коју истичу и Дарко Танасковић и Радомир Лукић прецизније се може видети у обимној књизи *Усјон и ђад Вукове ћирилице: од Кримској раија до Кримској раија* Синише Стефановића. Кулминација једног од поглавља Стефановићеве књиге смештена је у извору из Централне обавештајне агенције (ЦИА), где је цитиран разговор између америчког амбасадора Џорџа Алена и југословенског министра просвете. На питање зашто се прекид односа са СССР-ом не докаже званичним одрицањем од ћирилице, министар је одговорио: „Ми обезбеђујемо да сва деца у Југославији науче латиницу, и то ће постепено, на дуже стазе, само од себе довести до тога [елиминације ћирилице]”,

Слој изнад ове констатације у вези са борбом за права ћирилице, не спорећи учинак других релевантних људи, ипак истиче конкретне аргументоване заслуге превасходно једног човека: „И упорни академик је успео. Ћирилица је ушла у Устав као српско национално писмо у службеној употреби, а Лукић се није смирио све док нису донети и пратећи закони који враћају ћирилицу у школе и државне установе и док у њима на писаћим машинама нису латинична слова замењена ћириличним” (247). Но, Јевтић о академику Лукићу додаје и закључак једног од бивших функционера некадашње државе, Борисава Јовића: „Такав се ретко рађа. Србија је имала много академика, али само је један био Радомир Лукић!” (247–248). Ова потреба да се истакне појединачни учинак а да се не спори и онај колективни има за циљ управо оснаживање читаоца. Сваки појединац унутар свог поља деловања може да буде јунак неке приче на ползу своје отаџбине. И никада не губећи читаоца из вида, можемо закључити да је комуникативна функција књижевности увек на уму аутора *Хоризонта* смисла и њеног саговорника, као и да је она у основи остварена.

Једно од такође битних појединачних деловања крије се у наизглед споредно провученој причи из академски обележеног времена Дарка Танасковића. Иако је и сам често доживео оспоравање „учинака свог рада”, зато што би се увек „доследно борио против замењивања суштинских критеријума формалним и ваннаучним у процењивању достојанства нечијег интелектуалног прегалаштва и домаћаја, а та је ружна и неморална појава прилично честа у академској средини” (70), саговорник Јевтићеве књиге није одступао од етике и морала за које се залагао, како у животу, тако и у дипломатском, али и академско-научном деловању. Стога се трудио да обезбеди учешће Еугена Вебера као гостујућег предавача на тему упоредне граматике семитских језика, што је наишло на отпор његових колега са факултета на којем је провео свој академско-научни радни век, будући да је поменути Еуген Вебер, који је, и поред тога што је оставио значајан допринос на пољу јудаистике, ипак – дилетант: „Томове које је крајње професионално и методолошки максимално скрупулозно сачинио отписивали су рутинском, пејоративном квалификацијом: он је дилетант” (71). Танасковић сматра да би било добро да се они који су се школовали за одређену област и у њој су стручни унесу „љубави и уживања у послу” (71) којим се баве. Међутим, ову формулацију не би требало схватити само на нивоу њеног сентименталног значења – потребно ју је сагледати у категоријама духовног (читалачког) простора. А то нас ипак упозорава на нешто много важније.

Упозоравајућа лекција о љубави према раду камен је темељац ове разговорне књиге Милоша Јевтића, и могла би се сместити унутар те-

оријског оквира који је поставио још Ханс Георг Гадамер, разматрајући питање објективности и субјективности наука. Посматрати дилетантизам и стручност само из перспективе одговарајућих научних квалификација изразито је штетно, па чак и погубно, нарочито у погледу друштвено-хуманистичких наука. С тим у вези, приступ не само свом послу него и својој мисији, па и приватном животу има своју маркирану одредницу и положај унутар друштвеног поретка. Значај ове проблематике, посматране из Гадамеровог угла, показале да у доношењу научних али и неких других животних судова и закључака постоје две врсте индукције: логичка и уметничко-инстинктивна. Таква теза имплицира да се ова два поступка већ у основи разликују не логички, већ психолошки. Иако се оба служе индуктивним закључком, поступак закључивања друштвено-хуманистичких наука лежи у ономе што се назива несвесно закључивање. Друштвено-хуманистичка херменеутика је отуда везана за посебне психолошке услове: „Она захтијева једну врсту осјећаја за такт и зато су јој неопходне другачије духовне способности, нпр., богатство памћења и уважавање ауторитета, док, напротив, самосвјесно закључивање природних наука почива на сасвим особитој употреби разума”.²

То би практично значило следеће: како се научник из природних наука ослања на логику као узор и (на појединачном нивоу) непроменљиву категорију, срж домета резултата његових истраживања не зависи од моралних и етичких категорија; међутим, ту привилегију професор и научник из друштвено-хуманистичких наука нема, будући да се далекосежност домета његових резултата мери управо моралним и етичким категоријама. Суштински гледано, док се природњак ослања на логику, друштвењак се мора ослонити на свој заслужени ауторитет кроз интегритет. Обликовање узора код природних наука, с једне, и друштвено-хуманистичких с друге стране, кључни је елемент за њихово међусобно разликовање.

С тим у вези, његово деловање, закључиће лако читалац, има своју далекосежну сврху, јер је морално-етички кодекс код Јевтићевог саговорника недвосмислено остао у фокусу током читаве богате каријере. У књизи *Хоризонти смисла* дефинише се питање функције методе Танајскивићевог службовања, али и приступ самом животу и његовом смислу уопште. Тек овако преданим радом појединца може се поставити питање јесу ли „услови духовних наука можда много важнији за њезин начин рада од индуктивне логике”.³ Истицање ауторитета покреће тезу о „психолошком такту који овдје долази намјесто свјесног закључивања. На чему почива такав такт? Како се долази до њега? Да ли се, коначно,

² Hans Georg Gadamer, *Istina i metoda: Osnovi filozofske hermeneutike*, prev. Slobodan Novakov, IP „Veselin Masleša”, Sarajevo 1978, 31.

³ Исто, 33.

оно научно у духовним наукама налази више у њему него у њиховој методици?⁴

Ако би се овај део Гадамерове тезе довео у питање, тешко да би се оспорио појам ауторитета као пресудан унутар морално-етичких категорија друштвено-хуманистичких наука. Стога Танасковић следи овај траг и по цену да у одређеним круговима друштва буде несхваћен, знајући да рад за вечност није увек разумљив у емпиријским оквирима. Уосталом, довољно је ослонити се на поједине књижевне примере, попут Радомира Константиновића, Марка Ристића и других, па да се неприкосновено и дан-данас гадамеровска теза читава као неупитна. Међутим, то није уско везано само за научно-академски свет, или просто речено пословни кружок. Отуда испреплетеност јавног деловања Дарка Танасковића са његовим приватним животом не би требало да буде неочекиван.

Говорећи о супрузи Весни, *вечном љолећу свој живојш*а и о некоме ко је по његовом осећају *коаутор свих њејових књија*, видимо да је своју снагу носио и путем љубави према својој животној сапутници. Споменуће, живела је за друге (276), имплицирајући и породицу, и рад свог супруга. Са дубоким наклоном и уважавањем у својој супрузи Весни истиче пример непомерљиве етичности, урођене доброте, тврдоглаве правдољубивости, следбеника начела природног морала... Ако, у складу са гадамеровским призвуком, „човеков јавни допринос треба да процењују други, односно јавност, а не он сам, а и време, као једини непоткупљиви судија” (144), онда и то ким смо окружени говори много о томе ко смо ми сами. С поносом истиче речи Драгоша Калајића: „Иако о Теби имам најбоље мишљење и као врсном интелектуалцу и као о добром Србину, прибојавао сам се да Те Латини тамо не обрлате. Знаш какви су они, вични сваковрсним заводљивим лукавствима и привлачним варкама. Сада, међутим, кад сам боље упознао Весну, више немам таквих брига. Поред ње, не прети Ти никаква опасност” (277). Можемо рећи да је тежња сагласју приватног и пословног једна од одлика којом се Танасковић, иако се често преиспитује на том плану, може засигурно поносити.

Са свим изнетим, ако би се у једној реченици морала дати импликација живота и рада професора и академика Дарка Танасковића којом би се књига *Хоризонтии смисла* Милоша Јевтића могла описати, била би то реченица коју је у надахнутом тренутку новембра 2015. године, у Паризу, по завршетку гласања на Генералној скупштини Унеска, изговорио: „Победа врлине”. Иако је ова реченица записана како би била отргнута од заборава, она има своју тежину и као усмена, изговорена у једном одсудном тренутку. На тај начин, она је одлична формулација која би могла да нам постане поука којом бисмо се водили у тешким

⁴ Исто.

тренуцима. Он није заборавио мисао филозофа Имануела Канта према којој „дела човека морају бити таква да могу постати закон за будућност” (297), па је његов израз о победи врлине епилог ове кантовске мисли. Победа врлине једног од највећих оријенталиста, дипломата, али и људи које је имало српско друштво омогућила је спајање и потенцијално динамичније уједињавање српског народа у његовом највећем и најширем опсегу, а то је управо културолошки слој народа. И то је већ и више него довољно за један животни век.

Др Луна ГРАДИНШЋАК
Научни сарадник
lunagradin@gmail.com

ФОТОГРАФИЈА КАО ДОКУМЕНТ

Рајко Каришић, *Два века Матице српске. Свечана академија – фотомонографија*, Матица српска – ауторско издање, Нови Сад – Београд 2026

Фотомонографија Рајка Каришића *Два века Матице српске. Свечана академија* припада оним публикацијама које документарну функцију фотографије вешто преображавају у нешто сложенији израз културног памћења. Повод настанка ове публикације је обележавање два века постојања Матице српске, а то само по себи упућује на значај и потребу институционалног памћења. Вредност овакве врсте визуелних издања, посебно у години јубилеја, налази се у томе што свечани тренутак смештају у шири симболички поредак, повезујући просторе и свечане чинове у јединствену представу о трајању најстарије српске књижевне, културне и научне установе. Ове фотографије се, дакле, могу посматрати и као специфичан прилог историји Матице српске из перспективе фотграфског промишљања једне институције и једног јубилеја. Фотографија у овој књизи преузима улогу документа који бележи простор и присуство и организује их у складу са одређеном културном идејом. Идеја аутора ове књиге почива на уверењу да се трајање институције исказује видљивим облицима памћења, као што је фотографија, али и портрети, књиге, јавна признања, здања итд.

Композиција фотомонографије има промишљену унутрашњу логику. Уводни низ фотографија посвећен здањима значајним за историју Матице српске успоставља темељну просторну осу фотомонографије. Текелијанум, Платонеум и новосадске куће и задужбине, као и здање Матице српске, тзв. Трандафилкино здање, представљени су као места културног памћења. У њима је видљива историја установе која је током